

УДК: 141,7: 323.21

DOI:

Туренко Олег Станіславович,
доктор філософських наук
(Донецький юридичний інститут МВС України,
м. Кривий Ріг)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4653-4731>

СПОРТИВНА ТЕОРІЯ ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ

Х. ОРТЕГІ-І-ГАСЕТА

Г

Інтерпретується спортивна теорія держави Х. Ортегі-і-Гасета, її онтогносеологічні і соціально-історичні засади. Стверджується, що спортивна теорія походження держави іберійця є елементом і обґрунтуванням концепцій раціовіталізму і перспективізму. Походження держави є амбівалентним процесом – результат ірраціонального життєвого запалу, пробудженню творчо-еротичної наснаги юнаків, що присвятили себе спортивно-аристократичному типу життєдіяльності та сталих суспільно-економічних процесів, певної історичної зрілості народу, високої соціальної еластичності суспільних прошарків. Процес державного утворення проходив в агоні – стихійно-змагальній атмосфері самовдосконалення всіх учасників боротьби. Одночасно з цим утворення держави супроводжувався процесом формування нових світоглядних уявлень, які відкривали новий рівень раціоналізації суспільного життя і стали підґрунтям формування соціальної згоди між «віковими класами», між чоловіками і жінками, між кровноспорідненими родами і різними племінними об'єднаннями.

Ключові слова: *Х. Ортега-і-Гасет, раціовіталізм, життя, перспективізм, спорт, агон, еліти, покоління, традиція, походження держави.*

В ряду сучасних теорій походження держави спортивна доктрина Х. Ортегі-і-Гасета в філософсько-теоретичному дискурсі пострадянських країн,

залишилась не дослідженою. Той же стан – «академічній тиші» [1, р. 285], характеризує розробку ортегіанської теорії спорту в сучасній західноєвропейській соціально-філософській думці.

Виходячи з факту низького рівня дослідження визначеного питання автор означає **мету статті**: інтерпретувати спортивну теорію держави Х. Ортегі-і-Гасета і виявити її онто-гносеологічні і соціально-історичні засади. Відштовхуючись від цієї мети автор прагне по-перше роз'яснити ключові елементи теорії мадридця. До них належать поняття життєвість, теорії еліт і поколінь, концепція суспільного саморозвитку та еластичності, теорія спорту.

Досліджували спортивну теорію іберійця наступні вчені: Фернандо Алонсо, Девід Інґліс, Ісус Ілундайн-Агурруза, Хуліан Маріас, Сіґнал Мейер, Хосе Молінево, Нельсон Оррінґер, Хосе Перес, Ісус Санчо та інші.

Ключовими положеннями філософської доктрини Ортегі є концепції раціовіталізму і перспективізму. Перша затверджує думку, що людина за допомогою «чистого розуму» не може усвідомити всю багатогранність реальності і не може відмовитись від ірраціонального процесу утворення соціокультурних феноменів. Перспективізм виправдовує унікальність індивідуальної точки зору на життя, яка формується під впливом власної суб'єктивності та епохально пануючої в суспільстві громадської думки. Обдаровані особистості пропонують спільнотам нову точку зору на обставини життя і існуючі речі, формують нові ідеї та уявлення і цим спрямовують рух народів до самовдосконаленням і перевершення реальності.

Концепція раціовіталізму відштовхується від поняття «життя», яке має своє підґрунтя в Гегелевому терміні «дух» [2, р. 1062]. Для іберійця життя не є чисто біологічне явище, це спонтанне випромінювання енергії живими істотами. Його прояв – життєвість є органічно-таємничою силою, яка імперативно репродуктує нові форми й стилі біологічного і соціального життя [3, с. 188]. Життя завжди «стихійне, буйне, неумисне. Це вільне виявлення нагромадженої енергії. Її сенс не в тому, щоб запобігти, запитам, не вимушений рух або тропізм, а вільна випадковість, непередбачений порив» [4, с. 39].

Прояв життя – життєвості поділяється на два типи діяльності, ландшафти чи етоси: вільний імпульс життєвої потенції – спортивний [5, с. 361] та утилітарний. Останній спрямований на результат де мета перетягає засоби. Це, є ознакою онтологічної недосконалості, оскільки надає значення доконечній цілі і зовсім позбавляє цінності життєвому процесу. А також тягне за собою звуження людської перцепції, обмежує горизонт сприйняття життя [6, р. 54]. Спортивний етос являється протилежністю утилітарно-інструментальному пейзажу і пронизаний вільною енергійністю, веселістю і задоволенням. Завдяки цьому етосу людське життя перемогло на планеті тому, що розчинило вузьку необхідність «у великій кількості можливостей, дозволивши будь-якій із них в разі краху бути містком до перемоги іншої» [4, с. 41]. В цьому випадку життєвість є творче піднесення над вузько-старою, інертною формою життя. Під впливом широкої перцепції і стихійності життєвість формує самобутній стиль видатних народів (семітів, римлян, германців) світу, започатковує нові суспільно-культурні інститути; історичні сценарії і навіть цивілізації.

Життєвість визначається фактом індивідуальності – конкретності люди, унікальності [7, с. 70], які творять своє життя. Життєвість не є якимось вульгарним процесом, нашаруванням індивідуальних випадковостей, а є послідовністю складних історичних подій, що керуються волею традиції народу. В цьому сенсі іберієць помічає: «народ Риму є певною сукупністю життєвих тенденцій, що мало-помалу розвиваються в часі. Кожна стадія цього розвою готувала ґрунт для наступної. Людське життя – це внутрішній процес; важливіші події не спадають і зовні на суб'єкт – індивід чи народ, а проростають з нього, як із насіння проростає плід або квітка» [5, с. 322].

Сутність життєвості виявляється в індивідуальних біографіях, в історії народів, їхній постійній взаємодії і цілеспрямованій експансії на світ – у прагненні здобути безсмертну славу своїми культурними та історичними звершеннями. Так от, життєвість розкриває метафізичний вимір людського існування у світі – його амбівалентну рису саморуху. З одного боку, кожна індивідуалізація, кожний народ здійснює експансію, а з іншого боку, між

індивідами й народами постійно відбувається альтруїстичний обмін, який формує суспільно-історичну єдність протиборчих сил. Отже, життєвість є нескінченним саморухом, перемінністю – історією [Там само, с. 364].

Життєвість має чутливі, пристрасні виміри – від біологічних насолод до творчої наснаги і любові. У шаблях пристрасті до життя приховується могутня жага до розширення людських кордонів існування. І якщо людина самовільно обмежує свої обрії прагнень і залишається в межах звичного, застарілого – це стан занепаду життєвих сил. Це згасання потяга до поширення себе на світ і обмеження живої частки людського буття біологічним рівнем. Таке життя для людини збиткове, адже ця орієнтація звужує духовний горизонт людських прагнень. Істинне життя людини, навпаки, підштовхує її до поширення пристрастних обріїв, до досягнення вищих шаблів прагнень [8, с. 252].

Також життя має однорідну якість – воно завжди спрямовано в майбутнє – то це вимір часу виступає ключовим параметром людського життя. Жити, позначає Ортега, «це робити щось наперед, рухатись від теперішнього до близького майбутнього. Значить, для життя недостатньо резонансу минулого» [3, с. 155]. Відштовхуючись від минулого, людина приречена на вибір свого майбутнього. Кожен в будь-який момент повинен вирішувати, що він буде робити й ким він стане в майбутньому [9, с. 245]. Вірний життєвий вибір майбутнього може створити з пересічного індивіда героя або шляхту, яка створює нові аксіологічні феномени. Для цього він мусить стати лучником – людиною «у добрій спортивній формі», яка спрямована до своєї власної мети.

Ортега строго додержувався елітарної концепції культури. Він стверджував, що творцем всіх культурних феноменів являється не народ, а особистість, що здолала певний застарий стиль життя спільноти і запропонувала їй нову формоутворюючу ідею. Креативна особистість є героєм, сутність якого є прагнення досягти нереального. Тому життя героя є вічним супротивом звичайному й загальноприйнятому. Героїчні пригоди, помічає іберієць, це завжди зрушення традиційного порядку речей; це створення чогось нового. Герой, спираючись на власний суб'єктивізм, опротестовує гнітючу

дійсність і перетворює її [10, с. 170] і формує стан агону (давгреч. *ἀγών*) – олімпійське змагання з себе подібними, де головне не перемога, а ризикована боротьба на максимумі, що веде до самовдосконалення.

У більшості випадках, герой є войовничим юнаком (Recke) [4, с. 48], представником нового суспільного покоління. В теорії мадридця, між поколінням відбувається боротьба за лідерство і владу. Зміна поколінь є однією з суспільно-історичних закономірностей, яка надає змінювати суспільні уявлення і цим забезпечує позитивну динаміку спільноти. Втім, не останню роль в структуруванні суспільства і формування політичного грає морально-інтелектуальна шляхта.

Що ж до консолідації первісних суспільств, то мадридець вважав, що вони формувались історично – спонтанно без попередньої згоди народу. Спільноти внутрішньо «співіснують», з своїми елементами – родинами, угрупованнями, корпораціями. Суспільство формується самим фактом співіснування, яке неминує виробляє звичаї, право та владу. Співіснування вимагає від усіх наслідувати виробленим традиціям і тим самим формує «спільника» – того, хто йде поруч, йде слідом, послідовника [11, с. 205].

Поруч з цим суспільство є цілісною сукупністю ідей, тлумачень про світ, які є прихованою системою обов'язкових уявлень – традиційних норм. Суспільні уявлення складаються в систему епохальних переконань, які є для людини часткою життєвих обставин, що панують і правлять членами суспільства. Тому суспільні уявлення визначають долю як індивідів, так і суспільства [9, с. 247]. До того, суспільство усупільнює людину, домагається, щоб колективні переконання стали індивідуальними, а право людини на власні судження забороняється або проходить довгу процедуру суспільної адаптації [12, с. 166]. Отак, в ортегіанстві суспільство, це звід інтелектуальних, політичних, технічних, ігрових, розважальних звичаїв [13, с. 463] – традиція.

Великі спільноти виникають на основі невеликих кровних угруповань – орди, які живуть у своєму замкнутому, внутрішньому, самодостатньому світі. Їхнє ізольоване життя порушувалося випадковими торговельними контактами

із сусідами. Поступово ці контакти збільшувались, і це руйнувало замкнутий характер спільнот. Наступала доба зовнішнього співжиття, яка привела до того, що кожна спільнота сформувала два роди співжиття: внутрішній і зовнішній. До внутрішнього життя належали право, звичаї і релігія спільноти, до зовнішньої форми – торговельна та військова експансія. При тому дві роди співжиття повинні бути поєднанні «соціальною еластичністю». Останній є станом компактного і динамічно-аккумулятивного процесу передачі знань, енергії та інтересів одного роду діяльності іншому, різним суспільним верстам. Втім, в який час ці дві форми співжиття повстають в стан конфронтації. Він вирішується процесом створення держави, яка в теорії Ортегі може виникнути при умові зрілості суспільства, його складного соціально-економічного укладу, співпраці і злагоді соціальних прошарків, їх традиційної сталості. Але, первісний процес виникнення держави відбувається автономно від суспільних процесів, в іншій історичній площині – це певне перевищення реальності.

Ландшафт спорту Ортега розробляв в працях «Дон Кіхот в школі» (1919 р.), «Спортивне походження держави» (1924 р.), «Спортивний сенс життєздатності» (1926 р.), «Вступ до книги Йебса «Двадцять років полювання»» (1942 р.) тощо. Іберієць відштовхувався від Ніцшеанської доктрини агону (боротьбу заради самоперевершення форм життя) Аполонівського порядку та Діонісійської доінтелектуальної сили [2, р. 1064].

Спорт в розглядався мадридця значно шире чим утилітарно-модерна усвідомлення цього явища – культ здорового тіла в добу мас. Для Ортегі спорт має найдревніше коріння і близький до першого виду діяльності чоловіка – полювання, яке надало мисливцю нових, не існуючих раніш антропологічних якостей. На думку П. Гонсалеса цією якістю являється пильне відношення до життя, яке включає в собі вимогу – відчувати благоговіння і дивування власним існування і світом. Цю вимогу П. Гонсалес визначає як «екзистенціальна настороженість» – вона не дозволяє людському існуванню поринути в конформізм і виховує пильність і настороженість до жорстоких умов існування

[14, с. 395-396]. Тому мисливець, а за ним воїн-спортсмен, завжди виховує в себе аскетичні якості, перебуває в стані надихаючого очікування небезпеки.

Для іберійця спорт є ландшафтом бурного творчо-стихійного начала життя. Це напружено-амбівалентний род життя. З одного боку це життя на грані, стан ризику і очікування смерті, а з іншого – безтурботно-спонтанний, ігровий і радісний род діяльності, що надає людині вищу насолоду реалізації життєвих сил, близькою до еротизму. Як покликання спорт виявляє очевидність людського Я в трансцендентних проявах біологічної природи і примушує спортсмена відмовитись від утилітарної мети життя, поринути у завзяту діяльність де не має «життєвих обставин», «зовнішніх зобов'язань», а існує власна суб'єктивність. Спорт це стан доброзичливості і життєрадісності, жартівливе зусилля, що «відмінне від праці не нав'язане, не переслідує користь, а проявляється вільно, як розкіш, яку нам сподобається себе дозволити, яка приємна сама по себе» [15, с. 112]. Життєрадісні і доброзичливі зусилля (певний стан духу) в античному світогляді є, на думку Ортегі, свідомим вихованням якостей олімпійця Юпітера. Поруч з цим, мадридець звертає увагу, що в своїх пізніх працях Платон грав двома словами *παίδεια* культура та *παίδια* дитячість, гра, жартівливість, життєрадісність. Це надає йому змогу зробити висновок, що спорт породжує і плекає античну культуру, за якою слідом йде більш строгий і розважливий стан духу, стан мислення – філософія і політика.

Спортивна діяльність культивується вибраними, які живуть в строгій дисципліні, конкуруючому напруженні, спрямованості досягти найкращої форми. Це стан агону, який на думку Ф. Ніцше, пронизаний жорстокістю, а з іншого боку, прагненням до згуртованості всіх протидіючих елементів в Єдине. Елементи агону – жорстокість і прагнення до єдності, є незгубними ознаками життя – основою його подальшого покращення [16, р. 342]. Ними можуть користуватись тільки найкращі, які перевіряють себе ризикованим досвідом, наприклад в іспанській культурі, ритуальний біг з биками (Encierro). На думку І. Ілундайна-Агурруза в ортегіаській теорії Encierro розкриває стан потужного задоволення ризиком, де формується новий кут зору на життя, яке в мить

ритуалу стає низинною, а виконавець ритуалу повстає над життям, наслідуючи весь його енергійний потенціал [6, р. 55]. Саме такий стан стає головною ознакою воїнів-спортсменів, завдяки якому вони отримують нову точку зору на застаріле, на суспільну звичаєвість і метафізичні засади нових соціальних архетипів, які прагнуть здійснити в реальність.

Спортивна форма життя інтерпретується іберійцем не тільки фізичною вправністю, скільки майстерністю вести публічні дебати, знаходити загальні принципи єдності і затверджувати суспільне порозуміння. В цьому сенсі Н. Оррінгер зауважує, що мадридець затверджує думку, що спорт своєю дисциплінарними правилами і корпоративними згодами продукує основу Афіньської політичної системи – публічні дебати щодо насущних питань всієї спільноти, які проходили в агоністичному захопленні і формували громадську думку [17, р. 274]. Така традиція інтелектуального агону в ортегіанстві, затвердилась з часів Платону і була «наукою аристократів», «наука спортсменів», вільних людей (eleútheros), які не визнавали роботу як рід діяльності [2, р. 1072]. Публічна дискусія є змагальним пошуком нової точки зору на існуючі обставини життя, яке повинно завершитися – перевершенням старого уявлення і затвердження нового мисленого порядку.

Спортивну версію походження держави Ортега базує на герменевтичній реконструкції давньої історії Греції та Риму, на їх легендарних сказаннях і обрядах, на сучасних йому історичних і етнографічних розвідках. Він розпочинає свою теорію з ознак головного діючого суб'єкту – юнацтва, яке сповнена ідеалізованого збудження, безтурботності та товариської вірності до групи одноліток. Юнак «вже не живе в собі і для себе; особисті відчуття і бажання в неї відсутні, їх поглинає анонімна особистість групи, здатна мислити і відчувати за неї. Тому отроцтво і юність – пора дружніх відносин. У цьому віці людина зі своєю ще не сформованою індивідуальністю живе серед нерозлучного, не розіллеш водою рою хлопчиків, що несеться туди, куди його гонить вітер по саду існування. Цю неперевершену пристрасть до спілкування я називаю інстинктом одноліток» [4, с. 43].

Ключовою пристрастю групи одноліток, їх інстинктом є цікавість до жіночої статі, невиразне уявлення про жіночу принадність. Еротичне збудження виникає у групи раніш, ніж у окремого юнака. Він є першою підозрою про запаморочливе зачарування, що приховується у вимогливому, романтичному, рицарському суперництві чоловіка і жіночою непоступливістю.

Юнацькі товариства існували в усілякі часи. Але свою історичну місію воно зіграло в первісні часи людства – в добу відсутності будь-якої суспільно-політичної організації. Річ в тому, що в якийсь час первісна «орда» починає неухильно числено збільшуватися, що стало основою формування племені. В свою чергу первісні племена поділяються на три соціальні груп: «вони не є в точному розумінні економічними,.. вони становлять групу зрілих чоловіків, молодих людей і старих. Інших відмінностей не існує, і, безперечно, також відсутня сім'я. Відсутня такою мірою, що всі члени юнацької групи називають один одного братами, а всіх членів старшої вікової групи називають батьками. Отже, виходить, що перша громадська організація поділяється не на сімейні осередки, а на те, що було названо «віковими класами»» [Там само, с. 43].

Особливо іберієць підкреслює, дві тези. Перша, в племінному житті юнацький клас домінував на класом старих, і друга, те що юнацька орда була єдиним організованим класом племені. На питання як сталось, що юнаки організували плем'я він відповідає наступною історичною реконструкцією.

В якийсь період демографічне зростання привело до більш щільного поселення різних племен – з часом їх комунікація звеличувалось і юнаки одного племені все більш і більш зіштовхували з жінками чужого племені. В цей же час всередині якогось племені виникає невелике юнацьке об'єднання, члени якого жадали діяти. Неминуче, продовжує свою думку мадридець, серед юнаків «з'являється один темпераментної вдачі – чи то зарозумілий, чи то сміливий, чи то розумник, – який пропонує жахливу зухвалість. Самі не розуміючи чого, всі відчувають дивну і загадкову неприязнь до єдинокровних родичок, з якими вони стосуються в орді, до своїх жінок – і нездоланний потяг до інших жінок, їм незнайомих, яких не бачили або бачили мигцем. І тоді

відбувається грандіозна подія в людській історії, яка мала неймовірні наслідки: вони вирішують викрасти дівчат із чужої орди» [Там само, с. 44]. Ця ідея породила багатовікову переконання – жіноча доля бути вкраденою [18, с. 93].

Втім, справа викрадення дівчат виявилась доволі складною, тою що потребує створення ще не існуючих в первісному суспільстві соціокультурних феноменів. По-перше, зазначене прагнення потребує, з одного боку вміння битися, а з іншого боку вміння захищати своїх жінок. Таким чином, на світ народжується війна, як підручний засіб любові [4, с. 44]. Війна ж обов'язково потребує вождів і дисципліни. До цього слід додати, що війна породила ще новий тип людини – воїна. Його перцепція життя корінним чином відмінна від інших членів племені – він зустрічає життя єдиним ковтком, сповненим страхами і бідами. Природа воїна «визнає їх настільки притаманними життю, що не бачить в них нічого збиткового, віддає їм належне і замість того, щоб намагатися уникнути їх усіма правдами і не правдами, приймає їх. Ця готовність ризикувати не щоб уникнути, а в ім'я безпеки» [19, с. 122].

Слід за війною і новим типом людини виникають нова форма авторитету, позитивний закон і новий тип соціальності. Втім, стверджує іберієць, «єдиночальність і дисципліна приносять із собою єдність духу, спільну турботу про всі ключові проблеми. По суті справ, асоціація юнаків починає схилитися перед потойбічними силами, здійснювати церемонії і ритуали» [4, с. 44].

Більш того, необхідність жити разом і здійснювати спільні церемонії породило першу велику наземну будівлю – «дім холостяків». Він, на думку Ортегі, значно старіший ніж родинний дім. «Дім холостяків» стає першим зведеним людиною будівлею, де готувалися до військових експедицій, співали, випивали і вдавалися до бурхливого спільного розгулу.

В племені «дім холостяків» отримав табуований статус – престарілим чоловікам, жінкам і дітям під страхом смерті заборонялося входити в нього. Його мешканці перетворювались в таємно товариство, із залізною внутрішньою дисципліною, де посиленням тренуванням культивуються життєво важливі військові й мисливські навички. Таким чином, завершує свою теоретичну схему

іберієць, справжнє політичне угруповання – «це таємниче товариство, навіть, якщо воно є місцем для розваг і пиятики, водночас якраз там починають вправлятися в релігійному і спортивному аскетизмі. Адже... Askesis – це розпорядок життя атлета, що складається з тренувань і помірності. З цього випливає, що молодіжне казино, перший дім і перший розважальний «клуб», був також першою казармою і першим святилищем» [Там само, с. 44].

Завдяки поширенню «домів холостяків», росту їх впливу затверджується жорсткі закони взаємовідношень чоловіків і жінок – перші закони про шлюб (екзогамія). Екзогамія зобов'язує шукати дружину за межами родинної групи.

Таким чином, на думку Ортегі, завдяки сексуальному занепокоєнню, виникненню нового типу людини – воїна, який прагнув битися за кохання. Тренована група воїнів складала надсуспільну організацію, яка мала всі важелі для воління над членами племені. При цьому ця організація не мала унітарних функцій і керувалась спонтанною силою життєвості.

Однак, інша частка племені страждала від юнацького свавілля. Тому клас перестарілих членів племені теж розпочав процес консолідації. Виникає товариство батьків – Сенат або Герусія. Ці органи державного управління доби античності, визначаються мадридцем, винесеними за межі реального життя організаціями. Це організації людей які змогли вижили до шістдесяті років – вони перебувають на обрії смерті – це обломки життя. Сенат і Герусія існують для збереження старих звичаїв і надають мудри поради юнакам, які активно і зухвало діють в історії. Більш того, первісно, в архаїчну добу, під захистом Сенату і Герусії виникає перша матріархальна сім'я. Ці сім'ї, помічає мадридець «живуть разом із жінками і дітьми, в яких або немає чоловіків і батьків, або вони невідомі. Жінка шукає захисту у своїх братів і братів своєї матері, перетворюючись у центральну фігуру соціальної групи, що протистоїть «клубові» юнаків; так виникає перша сім'я, – матріархальна, яка має, реакційне, оборонне походження, протилежне державному» [Там само, с. 45].

Свою гіпотезу Ортега підкріплює відомими історичними фактами. Так, давньогрецькі поліси та римські міста будувались на певних архаїчних

принципах, інституціях. Вони мали назви «філіація», «фратрія» й «гетерія». «Філіація» означає плем'я, але не товариство родичів по крові, а організоване угруповання воїнів. «Фратрія» означає братство, а «гетерія» – військо. Та ж тенденція помітна у германців, у яких існував термін *Gefolghaft*, який має значення «адепт», всякий, хто слухняно іде за вожаком. Таким чином, мадридець підкреслює, що відомі нам античні держави мають свої коріння в давніх інституціях сформованих з ході ворожнечі й компромісу двох форм організації – юнацько-змагальної та батьківсько-матріархальної.

В афінському державному ладу і суспільних звичаях архаїчні інституції, завдяки раціонально вишуканим реформам, майже не збереглись. Але, вони доволі чітко представлені в Спарті. Там, зазначає іберієць, під маркою військової організації ми знаходимо «фратрію» в повному розквіті. Воїни живуть гуртом, окремо від своїх сімей. Єдність їхнього культурного і військового співжиття символізують славнозвісні вечери... І не дивно, що саме тут локалізований міф про викрадення Елени, яка спочатку була божеством, а потім перетворилась в «чужу жінку». Якщо хто захоче порівняти все, що відомо про військове життя лакедемонян, із будь-яким юнацьким товариством, що й донині існує у народів, названих первісно-общинними (наприклад у масаїв), він буде вражений виявленим збігом» [Та само, с. 46].

Що ж до Риму, то в його суспільно-політичному житті архаїчних пережитків зберіглося значно більше чим у давніх греків. Це пояснюється тим, що римська політична структура не тільки будувалась на прадавніх принципах, але і зберігала їх в релігійних інституціях. Так, найдавнішою формою державності вважається курії (*Cures* і *Quirites* – «люди спису»), які являються найзвичайнішими товариствами благочестивих патріотів, які схиляються перед божествами, що оберігають місто. Поруч з куріями існували колегії і содалітуми – товариства священнослужителів та колегії понтифікатів і авгурів.

Більш ретельно, спираючись на труд Т. Моммзена «Римська історія», Ортега розглядає священні корпорації, що мали назву *Salii*. Як і всі початкові інститути Риму вони характеризувались дуальною структурою, створеною

двома палатами. Вони були присвячені культу Марса, який одночасно «символізує війну, землеробство і скотарство... у дні Марса, салії влаштовували процесії, на яких відтанцьовували первісний військовий танок. Звідси і назва – *Salii* – від *salire* – стрибати, танцювати. Старійшина кожної із палат, який танцював попереду решти, наче перед хором, називався *prae-sul*, той, хто танцює попереду, бо корінь *sul* – це той самий *sal* у слові *saltar* – стрибати. Звідси *ex-sul*, вигнаний, засланий; інакше кажучи, – той, хто перестрибує по той бік межі; звідси *in-sul-a* – гора, що стрибнула в море. Вони носили вбрання, яке тоді здавалося смішним, але то було не більш і не менш, як прадавнє військове вбрання – одежа, яку до VII ст. до н. Х. носили патриції, – а також щити великих розмірів, що вийшли в ужитку. В Римі ці щити шанували якраз за те, що дані про їх походження були втрачені. Вони зберігались у приміщенні, яке називалось *curia saliorum*. Ціцерон розповідає, що варто було хоч один раз спалахнути цій курії, тобто дому салій, як у його приміщенні був виявлений справжній жезл Ромула. Йдеться про зв'язок цього товариства з заснуванням римської держави. Спів – або *carmen saliare* – являє собою гімн Марсу, назва і слова якого відзначались такою прадавниною, що ніхто в Римі вже їх не розумів... Отож, у товариства танцюючих воїнів ми відзначаємо всі ознаки первісного юнацького «клубу». І він пов'язаний з основною спільністю, тобто держави римлян» [Там само, с. 47].

Далі мадридець звертає увагу на ту обставину, що коли римляни скинули своїх царів, вони зажадали повернутись до своїх первісних інституцій і заклали республіканський лад. Тоді на верховними правителями та найвищими представниками держави опинились два консули. Етимологію цього слова іспанський мислитель бере у Т. Моммзена – «ті, хто танцює разом». Тобто, лексема «консул» розкриває давній ритуал – два вожді танцюють в колі войовничої молоді, що співіснують в юнацькому товаристві. А приміщення в якому вони танцюють мала назву курія. Отак, робить висновок Ортега, остання інтерпретація цього слова «саме *curia-coviria*, інакше кажучи, спів-мужність, зібрання молодих чоловіків. Тому, стає очевидно, що в забутому понятті

корпорації саліїв ми виявляємо пережиток примітивних юнацьких «клубів», засновників державності» [Там само, с. 48].

Останнім аргументом, до яких прибігає іспанський філософ, є шлюбний звичай римлян – чоловік на руках заносив дружину в свій дім. Він вважає, що ця церемонія є відгомонам легендарного діяння Ромула, зі співтовариством – викрадання сабіянок, що було пов'язане з заснуванням Риму. Цей міфологічний мотив і звичай свідчить про те, що викрадання жінок чужої орди сформувало ідею моногамної сім'ї і підняло примітивну, кровноспоріднену спільноту на новий рівень суспільно-історичного розвитку – державний.

Висновки. Спортивна теорія походження держави Ортегі є елементом і обґрунтуванням концепцій раціовіталізму і перспективізму. Походження держави трактується іберійцем амбівалентно – як результат ірраціонального життєвого запалу, пробудженню творчо-еротичної наснаги юнаків, що присвятили себе спортивно-аристократичному типу життєдіяльності та сталих суспільно-економічних процесів, певної історичної зрілості народу, високої соціальної еластичності суспільних прошарків. Процес державного утворення проходив в агоні – стихійно-змагальній атмосфері самовдосконалення всіх учасників боротьби. Агон означається жорстокістю і прагненням до інституційного єднання, які поклали основу нового соціального порядку – гетерогенній державі, де індивід мав більшу самостійність і свободу чим в минулих гомогенних ордах.

Також утворення держави супроводжував процес формування новітніх, світоглядних уявлень, які відкривали новий рівень раціоналізації суспільного життя й культурно-військової експансії та стали підґрунтям формування соціальної згоди (*concordia*) між «віковими класами», між чоловіками і жінками, між кровноспорідненими родами і різними племінними об'єднаннями. Більш того, з метою збереження нової форми соціального порядку і не допущення стану непорозуміння, розриву консолідації соціальних одиниць (*discordia*), всі суспільні версти мусили зберігати соціальну еластичність і військово-ієрархічну структурованість, яку очолює представницький орган

старих поколінь і представник юнацтва – військовий вождь. Новітні уявлення закріплювались міфологічною традицією, святковими ритуалами та принципом державного насилля. Також утворення держави сформував новий антропологічний тип – жінки згодної до свого викрадення, підпорядкуватися властителю й готовності бути єдиновладною господинею дому – приватного, і чоловіка – аскетичного воїна, власника жінки і творця нової форми сім'ї (моногамної), з її осередком – домом. З утворенням нової форми сім'ї, появи інституту приватної власності і держави чоловік досягав новітніх обріїв свободи – він отримував свободу від старого кровноспорідненого контролю, відносну соціальну можливість самостійно визначати своє майбутнє.

Перспективи подальшого дослідження проблеми є доволі масштабні і актуальні, оскільки ортегіанська спортивна теорія походження держави зачіпає болеві питання сучасності: спроможність еліт до агоністичного вироблення нових уявлень; місці нових поколінь в сучасній модернізації політичної системи; здатності соціальних верст до консолідації і збереженні соціальної еластичності; можливості формування нових типів державності тощо.

Список використаної літератури

1. Ilundáin-Agurruza Jesús. (2014). José Ortega y Gasset: Exuberant Steed, Sport, Ethics and Philosophy, 8:3, pp. 285-314. <http://dx.doi.org/10.1080/17511321.2014.981361>
2. Sanco Conill Jesús. (2019). El sentido deportivo de la vida en la hermenéutica raciovitalista de Ortega y Gasset. Pensamiento, vol. 75, núm. 286, pp. 1061-1078. <https://doi.org/10.14422/pen.v75.i286.y2019.003>
3. Ортега-і-Гасет Х. Безхребетна Іспанія. Вибранні твори. К. Основи, 1994. С. 140-195.
4. Ортега-і-Гасет Х. Спортивне походження держави. Філософська і соціологічна думка. 1990, № 6. С. 36-48.
5. Ортега-і-Гасет Х. Тема нашої доби. Вибранні твори. К. Основи, 1994. С. 315-369.

6. Iundáin-Agurruza Jesús. (2016). Sports and disciplined Movement – paths to stimulating strivings. *Recerca, revista de pensament i anàlisi*, num. 18. pp. 49-72: <https://www.researchgate.net/publication/303178658>
7. Ортега-и-Гассет Х. Адам в Раю. Эстетика. Философия культуры. М. Искусство, 1991. С. 59-82.
8. Ортега-и-Гассет Х. Дегуманізація мистецтва. Вибранні твори К. Основи, 1994. С. 238-272.
9. Ортега-и-Гассет Х. Вокруг Галилея (схема кризисов). Избранные труды. М. «Весь Мир», 1997. С. 233-403.
10. Ортега-и-Гассет Х. Роздуми про Дона Кіхота. К. ДУХ І ЛІТЕРА, 2012.
11. Ортега-и-Гассет Х. Две главные метафоры. Эстетика. Философия культуры. М. Искусство, 1991. С. 203-218.
12. Ортега-и-Гассет Х. Обобществление человека. Камень и небо. М. Грант, 2000. С. 164-166.
13. Ортега-и-Гассет Х. История как система. Избранные труды. М. «Весь Мир», 1997. С. 437-479.
14. Gonzales Blas Pedro, (2016). Perspicuity and Existential Alertness in José Ortega y Gasset's Meditations on Hunting. *Disputatio. Philosophical Research Bulletin* 5:6: pp. 395-403: <http://hdl.handle.net/10366/132038>
15. Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия? М. Наука, 1991. С. 51-191.
16. Tejada de Elías Francisco. (1966). El concepto del derecho de José Ortega y Gasset. *Anuario de filosofía del derecho*, N 12, pp. 37-52. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2060561>
17. Orringer Nelson R. (1973). Ortega y Gasset's sportive vision of Plato: *Modern Language Notes*, Vol. 88, No. 2, pp. 264-280. <https://www.researchgate.net/publication/257408977>
18. Ортега-и-Гассет Х. Джоконда. Философские науки 1990, № 5. С. 93-99.
19. Ортега-и-Гассет Х. Наброски праздного лета. Камень и небо. М. Грант, 2000. С. 101-122.

References

1. Ilundáin-Agurruza Jesús. (2014). José Ortega y Gasset: Exuberant Steed, Sport. [Interpretation of sports theory by H. Ortega y Gasset] *Ethics and Philosophy*, 8:3, pp. 285-314. [in English].
2. Sanco Conill Jesús. (2019). El sentido deportivo de la vida en la hermenéutica raciovitalista de Ortega y Gasset. [Analysis of the Ortegian theory of sport in the context of rationalism] *Pensamiento*, vol. 75, núm. 286, pp. 1061-1078. [in Spanish].
3. Orteha-i-Haset Kh. (1994). Bezhrebetna Ispaniia. [Philosophical analysis of the political and moral state of Europe and Spain]. *Vybranni tvory. K. Osnovy. S.* 140-195. [in Ukrainian].
4. Otreha-i-Haset Kh. (1990). Sportyvne pokhodzhennia derzhavy. [Interpretation of the sporting origin of the state]. *Filosofska i sotsiologichna dumka*, № 6. S. 36-48. [in Ukrainian].
5. Orteha-i-Haset Kh. (1994). Tema nashoi doby. [Analysis of the crisis state of the Western world]. *Vybranni tvory. K. Osnovy. S.* 315-369. [in Ukrainian].
6. Ilundáin-Agurruza Jesús, (2016). Sports and disciplined Movement – paths to stimulating strivings. [Sports analysis as a disciplinary movement] *Recerca, revista de pensament i anàlisi*, num. 18. pp. 49-72. [in English].
7. Ortega-i-Gasset H. (1991). Adam v Rayu. [Analysis of human and consciousness problems]. *Estetika. Filosofiia kul'tury. M. Iskusstvo. S.* 59-82. [in Russian].
8. Orteha-i-Haset Kh. (1994). Dehumanizatsiia mystetstva. [The study of crisis phenomena in art]. *Vybranni tvory K. Osnovy. S.* 238-272. [in Ukrainian].
9. Ortega-i-Gasset H. (1997). Vokrug Galileya (skhema krizisov). [Theory of crisis development of the European worldview]. *Izbrannye trudy. M. «Ves' Mir».* S. 233-403. [in Russian].
10. Orteha-i-Haset Kh. (2012). Rozdumy pro Dona Kikhota. [Meditation on Human Being and Opportunity]. *K. DUKh I LITERA.* [in Ukrainian].
11. Ortega-i-Gasset H. (1991). Dve glavnye metafory. [Analysis of metaphor as a sociocultural phenomenon]. *Estetika. Filosofiia kul'tury. M. Iskusstvo. S.* 203-218. [in Russian].

12. Ortega-i-Gasset H. (2000). Obobshchestvlenie cheloveka. [Studies on the nature of socialization]. Kamen' i nebo. M. Grant. S. 164-166. [in Russian].
13. Ortega-i-Gasset H. Istoriya kak sistema. Izbrannye trudy. [Philosophical analysis of history] M. «Ves' Mir», 1997. S. 437-479. [in Russian].
14. Gonzales Blas Pedro. (2016). Perspicuity and Existential Alertness in José Ortega y Gasset's Meditations on Hunting. [Studies of the Ortegyan interpretation of the phenomenon of hunting] Disputatio. Philosophical Research Bulletin 5:6. [in English].
15. Ortega-i-Gasset H. CHto takoe filosofiya? [Interpretation of Philosophy as a Science and Thinking] M. Nauka, 1991. S. 51-191. [in Russian].
16. Tejada de Elías Francisco. (1966). El concepto del derecho de José Ortega y Gasset. [Analysis of the interpretation of H. Ortega-i-Gasset law] *Anuario de filosofía del derecho*, N 12, pp. 37-52. [in Spanish].
17. Orringer Nelson R. (1973). Ortega y Gasset's sportive vision of Plato: [Research on the influence of the image of Plato in the sports theory of H. Ortega-i-Gasset] *Modern Language Notes*, Vol. 88, No. 2, pp. 264-280. [in English].
18. Ortega-i-Gasset H. (1990). Dzhokonda. [Cultural Essay on the Revival Crisis]. *Filosofskie nauki*, № 5. S. 93-99. [in Russian].
19. Ortega-i-Gasset H. (2000). Nabroski prazdnogo leta. [Spanish Culture Studies]. Kamen' i nebo. M. Grant. S. 101-122. [in Russian].

Turenko Oleh,

PhD in Philosophy

(*Donetsk Law Institute of the MIA of Ukraine, Kryvyi Rih*)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4653-4731>

Sports theory of origin of the stance H. Ortegi-y-Gasset. The theory of sport of H. Ortegi-i-Gasset, its ont-epistemological and socio-historical principles is interpreted. The sports theory of the origins of the state of Ortega is an element and justification of the concepts of rationalism and perspective. The origin of the state is interpreted by the Iberian ambivalently – as a result of irrational passion, the

awakening of the creative and erotic enthusiasm of young men who have devoted themselves to the sporty-aristocratic type of life and sustainable socio-economic processes, a certain historical maturity of the people, and the maturity of the people. The process of state formation took place in an agony – a spontaneously competitive atmosphere of self-improvement of all participants in the struggle. Agon is characterized by cruelty and the desire for institutional unity, which laid the foundation for a new social order – a heterogeneous state, where the individual had greater autonomy and freedom than in the past homogeneous hordes.

The formation of the state also accompanied the formation of new, worldviews, which opened a new level of rationalization of social life and cultural and military expansion and became the basis for the formation of social harmony (*concordia*) between the "age classes", between men and women, between blood relatives and related tribes. connections. Moreover, in order to preserve the new form of social order and prevent a state of misunderstanding, break the consolidation of social units (*discordia*), all social strata had to maintain the social elasticity and military-hierarchical structure, which is headed by a representative body of the old generations and representative. The newest ideas were fixed by the mythological tradition, festive rituals and the principle of state violence. Also, the formation of the state formed a new anthropological type – women agreeing to their abduction, submit to the ruler and willingness to be the sole owner of the house – a private, and a man – an ascetic warrior, the owner of a woman and the creator of a new form of family (monogamous), with her cell – home. With the formation of a new form of family, the emergence of the institute of private property and the state, man reached the newest horizons of freedom – he was given freedom from the old blood-related control, a relative social opportunity to independently determine their future, and therefore the future of their people.

Key words: H. Ortega-y-Gasset, rationalism, life, perspective, sport, agon, elites, generation, tradition, origin of the state.